

PROF. DR.

**MUHİTTİN
ATAMAN:**

**Türkiye
Savunmacı
Refleksi
Terk Etti.
Pastadan
Payını İstiyor**

SÖYLEŞİ: YUSUF ÖZKIR FOTOĞRAF: AHMET ERTAN

Diş politikada güçlü liderlik diplomasisi ile kabuğunu kıran Türkiye, 2020'ye bu anlamda hızlı bir giriş yaptı. Libya krizinin çözümü için Berlin Konferansı'nda üstlenilen kilit rol ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Cezayir, Gambiya ve Senegal'i kapsayan Afrika turu, dış politikada sonuca yönelik etkili siyasetin süreceğinin de işaretlerini verdi. Önümüzdeki süreçte Türkiye ve dünyanın gündeminde en fazla yine Suriye ve Libya'daki yaşanan sorun yumağı yer tutacak gibi görünüyor. Gelineen noktada, Türkiye'nin dış politikada menfaatleri doğrultusunda "hem sahada hem masada" olma kararlılığını devam ettirmesi de kaçınılmaz bir gerçeklik olarak ortaya çıkıyor. Tüm bu süreçlerde Türkiye'nin nasıl bir yol izleyeceğini ve bunu yaparken ne tür risklerle karşılaşabileceğini SETA Dış Politika Araştırmaları Direktörü ve Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Öğretim Üyesi olan Prof. Dr. Muhittin Ataman ile konuştuk.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Berlin Konferansı dönüşünde gazetecilere, "Türkiye barışın teminatıdır, barışın aktörüdür" dedi. Bu ifadeden hareketle Türkiye'nin son yıllardaki diplomasi çabalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu çok anlamlı bir ifade bana göre. Çünkü son birkaç yıldır Türkiye genel manada dış politika söylemlerinde uluslararası hukukun temel ilkelerini, insani kaygıları merkeze alan bir diplomasi trafiğini benimsemiş durumda. Eskiden daha çok Batı'nın kullandığı bir söylem vardı; uluslararası sistem, uluslararası hukuk, uluslararası kurumlar söylemi. Onların ahlaki kurumlar olduğuna dair bir olgu vardı. Bugün itibarıyla Batılı devletler başta olmak üzere küresel aktörlerin önemli bir kısmında bu ahlaki söylem üstünlüğü söz konusu değil. İşte Türkiye, son dönemde izlediği bu insani diplomasi merkezli dış politika faaliyetleri ile ahlaki söylem üstünlüğüne sahip bir devlet haline geldi. Ancak Avrupa buna eşlik etmiyor. Bu öteden beri söylenen hukuk ilkeleriyle bağdaşan bir durum değildir.

Sayın Cumhurbaşkanı'nın bu ifadeyi kullanmasına vesile olan Berlin Konferansı da Libya krizinin siyasal bir çözüme kavuşturulmasında diplomatik müzakerelerin

kullanılmasını öngörmektedir. Libya krizinde Birleşmiş Milletler (BM)'in Libya devletinin meşru temsilcisi olarak kabul ettiği aktörü neredeyse destekleyen tek devlet Türkiye Cumhuriyeti. Bir yanında Katar var, kısmen İtalya var, benzeri bazı başka ülkeler var. Fakat Türkiye'nin sınırlı askeri müdahalesi olmamış olsaydı, bugün Trablus'ta BM'nin kabul ettiği meşru bir hükümet olmayacaktı. Öbür taraftan o ahlaki söylem üstünlüğünü kaybeden aktörlerin durumuna bakalım. Rusya ve ABD başta olmak üzere, Fransa gibi bütün bu küresel ve onlara destek veren bölgesel aktörlerin bir şekilde gayrimeşru tarafı, yani darbeci sıfatıyla övünen bir generali desteklediklerini biliyoruz. Bu açıdan her türlü insan hakkı ihlallerine göz yumacaklarını tahmin edebiliyoruz. Libya krizine baktığımızda şunu anlıyoruz ki; Türkiye'nin izlediği dış politika kesinlikle ahlaki söylem üstünlüğünü ön planda tutan bir dış politikadır. Fakat bunu ancak kendi gücü nispetinde dünya algısına yansıtabiliyor.

SULH İÇİN SAVAŞ

Son dönemde çok sık duymaya başladığımız bir söylem var,

"Türkiye hem sahada hem masada" diye. Bu ifadeden ne anlamalıyız?

Türkiye'de artık çok yaygınlaşan, "sahada ve masada" kavramları bir anlamda sert ve yumuşak güce tekabül etmektedir. Bir devletin, uluslararası siyasette etkili olabilmesi için mutlaka ama mutlaka yumuşak güç olan ahlaki söylemi destekleyen sert bir güce yani askeri güce sahip olması lazım. Türkiye maalesef daha önceki dönemlerde farklı nedenlerden dolayı bunu kullanabilme kapasitesine ve kabiliyetine sahip değildi. Daha doğrusu böyle inisiyatifler alan bir devlet değildi. Özellikle son 10 yılda siyasette inisiyatif alan bir Türkiye var. Türkiye özellikle 15 Temmuz darbe girişiminden sonra askeri gücünü yumuşak gücü ile eşit derecede kullanmaya başladı. Daha doğrusu kendi savunma hattını kendi sınırları ötesine taşıdı. Aslında bir devletin artık savunma hattını kendi sınırları dışına taşıması demek tipik, geleneksel savunmacı refleksi terk etmiş olması demektir. Eğer sulh yapmak istiyorsanız savaşa hazır olmak zorundasınız.

Türkiye ofansif bir sürece doğru mu yöneldi?

Türkiye, inisiyatif olarak kendi güvenliğini sağlamaya çalışıyor.

Türkiye özellikle 15 Temmuz darbe girişiminden sonra askeri gücünü yumuşak gücü ile eşit derecede kullanmaya başladı. Daha doğrusu savunma hattını kendi sınırları ötesine taşıdı ve geleneksel savunmacı refleksi terk etti. Eğer sulh yapmak istiyorsanız savaşa hazır olmak zorundasınız. Türkiye'nin artık içe kapanma lüksü yoktur.

TÜRKİYE, SON DÖNEMDE İZLEDİĞİ İNSANI DİPLOMASİ MERKEZLİ DIŞ POLİTİKA FAALİYETLERİ İLE AHLAKİ SÖYLEM ÜSTÜNLÜĞÜNE SAHİP BİR DEVLET HALİNE GELDİ. ANCAK AVRUPA BUNA EŞLİK ETMİYOR. BU ÖTEDEN BERİ SÖYLENEN HUKUK İLKELERİYLE BAĞDAŞAN BİR DURUM DEĞİLDİR.

MUHİTTİN ATAMAN KİMDİR?

1992'de Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra kazandığı bursla lisansüstü çalışmalar yapmak için Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. 1994-1996 arasında Central Oklahoma Üniversitesi'nde yüksek lisans, 1996-1999 arasında da Kentucky Üniversitesi'nde doktora çalışmalarını tamamladı. Daha sonra Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyeliği ve bölüm başkanlığı yaptı. Prof. Dr. Ataman 2012-2014 arasında Üniversitelerarası Kurul (ÜAK) Genel Sekreteri olarak görev yaptı. Aynı dönemde Yükseköğretim Kurulu'nda (YÖK) Başkan Danışmanı ve Dış İlişkiler Birimi Koordinatörü olarak da çalıştı. 2014-2017 döneminde Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışan Ataman, Eylül 2017'den beri Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde çalışmakta ve bölüm başkanlığı yapmaktadır.

Yaklaşık beş yıldan beri TRT Haber televizyon kanalında yayınlanan haftalık dış politika programlarına (Açı, Dışa Bakış, Küresel Siyaset, Küresel Analiz ve Stratejik Analiz) daimi katılımcı ve yorumcu olarak katkıda bulunmaktadır. Kasım 2017'den beri de *Daily Sabah* gazetesinde köşe yazıları yazmaktadır. 2014'ten bu yana Türkiye'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından biri olan Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'nda (SETA) Dış Politika Araştırmaları Birimi'nde araştırmacı ve direktör olarak çalışmalar yapmaktadır.

2015'ten beri *Insight Turkey* ve 2011'den beri de *Ortadoğu Yıllığı* dergilerinin editörlüğünü yürüten Ataman'ın, *Dünya Çatışma Bölgeleri I-II, Küresel Güç ve Refah, July 15 Coup Attempt in Turkey ve Al-Quds: History, Religion, and Politics* adlı derleme kitapları yayınlandı.

Evde bekleyerek değil dışarı çıkararak savunmasını gerçekleştiriyor. Türkiye gelenekselin ötesine giden, konvansiyonel olmayan bir savunma refleksi göstermeye başladı. Hem Suriye hem Libya krizi, Türkiye'nin yumuşak güçle sert gücü beraber kullandığı iki örnek olarak karşımıza çıkıyor. Eğer sahada yoksanız masadaki varlığınız zayıf kalır. Türkiye, Suriye'de net bir şekilde sahadaki varlığını ispat etti. Fırat Kalkanı Harekatı, Zeytin Dalı Harekatı ve Barış Pınarı Harekatı'nda caydırıcı askeri gücünü gösterdi. Bana göre buradaki mesele YPG'ye karşı nasıl bir siyaset izlendiği, ya da operasyonlarda kaç YPG'li veya DEAŞ'linin öldürüldüğü değil, Türkiye'nin bölgesel ve küresel aktörlere kendi caydırıcı sert gücünü net bir şekilde göstermiş olmasıdır.

DENİZ GÜCÜNE YATIRIM

O zaman Yunanistan tedirgin olmakta haklı mı?

Kesinlikle haklı. Yine 2019 başlarında Mavi Vatan Tatbikatı yapıldı, bu cumhuriyet tarihinin en büyük askeri tatbikatıydı. Geleneğin dışına çıkılarak çok başarılı bir tatbikat gerçekleştirildi. 2019'da "mavi vatan" kavramının kullanılmasıyla beraber Türkiye ilk defa karadan daha fazla deniz gücünü vurgular hale geldi. Deniz gücüne daha fazla yatırım yapar hale geldik. Şu anda Doğu Akdeniz'de 2 sondaj gemimiz ve sismik araştırma gemimiz var. Türkiye artık kendi destroyerlerini, savaş gemilerini, denizaltılarını yapar hale geldi. En son bir denizaltı suya indirildi ve 5 tanesinin daha yapım aşamasında olduğu ifade edildi. Deniz gücüne yapılan bu yatırım en iyi şekilde devam edecek. Türkiye bir yarımada olan ülke olarak ilk defa denizi bu derece vurgulu bir şekilde yaşamaya başladı. Zaten Libya'yla imzalanan Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması da bence bunun bir neticesi oldu.

DIŞ POLİTİKADA BAĞIMSIZLIK

Türkiye geleneksel olarak devam ettirdiği dış politik anlayışını neden bıraktı?

Bana göre eski elbise artık Türkiye'ye uymuyordu. Türkiye'nin iddiaları, söy-

lemeleri, almak istediği inisiyatifler hatta müdahil olduğu konular ve sorunlar karşısında artık bu geleneksel kıyafet taşınamaz hale gelmişti. Onun için Türkiye yeni bir kıyafet dikmek zorunda kaldı. Bu eski kıyafet dediğim şey kendi sınırları dışında sadece PKK'nın izini sürmek amacıyla çıkabilen bir Türkiye'yi tarif ediyor. Oysa şimdi bölgesel bir aktör olma yolunda atılmış adımlar var. Türkiye'nin Katar'da, Somali'de, Libya'da bulunmasının anlamı budur. Şu anda bütün dünya kaygan zemin üzerine bulunuyor. Uluslararası sistemde kırılmalar var, bölgesel sistemde kırılmalar var. Türkiye içe kapanarak kendi ulusal güvenliğini sağlayamayacağını, kendi ulusal menfaatlerine sahip çıkamayacağını çok iyi biliyor.

Bugün itibarıyla eğer Libya'ya sahip çıkmazsanız, siz kaybediyorsunuz. Suriye'ye, Irak'a sahip çıkmazsanız siz kaybediyorsunuz. Türkiye bunun farkında. Düşünsenize Türkiye, Doğu Akdeniz'de Yunanistan veya Kıbrıs Rum Kesimi merkezli, İsrail ve Yunanistan ile birkaç Batılı devletin destek verdiği bir kuşatma ile karşı karşıyaydı. Libya'daki meşru otoriteyle antlaşma imzalayarak aslında o kuşatma stratejisini kırmış oldu. Eğer Türkiye, bölgesel ve küresel sistemdeki bu belirsiz döneminden en az hasarla çıkmak istiyorsa, bir şekilde iddialı bir dış politika söylemi geliştirmek zorundadır.

Biz artık Soğuk Savaş'ın klasik dönemi içinde değiliz. Mesela Türkiye kendi güvenliğini bugün itibarıyla NATO'ya teslim edecek durumda değil. Neden? Çünkü ABD başta olmak üzere neredeyse bütün etkili NATO üyeleri menfaatlerini, Türkiye'nin menfaatlerinin aleyhine tanımlar hale gelmişler. Neredeyse bütün etkili Avrupalı devletler FETÖ ve PKK konusunda Türkiye'nin karşısında kendilerini konumlandırmış durumdadır. İşte böyle bir zeminde açılım ve aynı zamanda bir kaçış stratejisi olarak Rusya'yla ilişkilerinizi geliştirmek zorunda kalıyorsunuz; pek çok cephede Türkiye aleyhine siyaset üreten bir devlet olduğu halde. Batılı devletlerin bu sert ve katı Türkiye karşıtı siyaseti sebebiyle Türkiye bir şekilde Rusya ile diyalog kurmanın yollarını aradı ve buldu. S-400 hava savunma sistemi de dahil olmak üzere Rusya'ya yönelik açılımların bana göre birinci sebebi Batılı devletlerin bu siyaseti.

ANKARA MERKEZLİ SİYASET

Altını çizerek ifade etmek istiyorum; Türkiye'nin bütün bu hamleleri aslında bir özerklik arayışının sonucudur. Artık Türkiye bir şekilde Soğuk Savaş döneminde kendisini başka bir aktörle ifade eden, tabiri caizse o devletlerin her attıkları Tweet'i Retweet eden bir devlet değil. Güçlü devletlerin her bir adımını onaylayan devlet değil. Türkiye'nin Ankara merkezli bir siyaset üretme çabası var. Özellikle AK Parti döneminde net bir şekilde ortaya çıktı. Ankara merkezli siyaset ABD'yle iş birliği yapmayı ge-

**2019'DA
“MAVİ VATAN”
KAVRAMININ
KULLANIL-
MASIYLA
BERABER
TÜRKİYE İLK
DEFA KARADAN
DAHA FAZLA
DENİZ GÜCÜNÜ
VURGULAMAYA
BAŞLADI. KENDİ
DESTROYER-
LERİNİ, SAVAŞ
GEMİLERİNİ,
DENİZALTI LARINI
YAPAR HALE
GELEN
TÜRKİYE'NİN
LIBYA'YLA
İMZALADIĞI
DENİZ YETKİ
ALANLARI
SINIRLANDIRMA
ANLAŞMASI
DA BUNUN BİR
NETİCESİ OLDU.**

rektirebilir ama bir sonraki hamle Rusya'yla iyi ilişkileri gerektiriyor- sa Rusya'yı da ihmal etmez. Bir gün Körfez'e yönelmeyi gerektirir ama bir sonraki gün İran'la iş birliği yapmayı gerektirirse İran'la iş birliği yapmayı da ihmal etmez. Dolayısıyla bugünkü Türkiye'nin izlediği dış politika, aslında bir bağımsızlık arayışının, bir özerklik arayışının sonucu olarak Ankara merkezli bir siyasal bakış açısı geliştirmektir.

“Ankara merkezli politika anlayışı” tam olarak nedir?

Bunu bazıları siyasi bir slogan olarak kullanıyor. Bu anlamda yerli ve milli olma kavramları önemli. Türkiye şu anda bu yolda çok ciddi hamleler gerçekleştiriyor. Savunma sanayisinde şu anda yüzde 60'ın üzerine çıkan bir ihtiyaç karşılama oranı var. Bu oran giderek artıyor. Uluslararası piyasa ile entegre olmuş ve rekabet edebilir hale gelmiş ekonomik aktörlerimizin sayısı artık çok fazla. Bu sayede son dönemde yaşanan ekonomik krizleri çok daha rahat atlatabiliyoruz. Türkiye ekonomisine yönelik defalarca ağır saldırılar gerçekleşti. Etkilenmedik değil ama ekonomiyi felç eden bir durum oluşmadı. Dolayısıyla Türkiye'nin direnci, dayanıklılığı son dönemde ciddi bir biçimde artmıştır. İşte bana göre bunu Ankara merkezli siyasete borçluyuz. Artık dışa daha az bağımlı hale gelmiş bir Türkiye söz konusu. Yerli ve milli İHA ve SİHA'ların olmadığı bir dönemde, terörle mücadeledeki bütün istihbarat ihtiyacını dışarıdan karşılamak zorunda olan bir Türkiye vardı. Artık sadece terörle mücadelede değil, Libya meselesinde olduğu gibi kendi yerli ve milli silahlarını oraya askeri yardım olarak sunan, satan ve sahadaki güç dengesini bu şekilde değiştirebilen bir Türkiye var. Dolayısıyla Ankara merkezli siyaset izlemek demek, dar dış politik kalıptan çıkmak demektir. Evet Tahran, Moskova, Brüksel veya Washington merkezli zihinlerin bana göre siyasetteki etkisi son zamanlarda giderek azalmaya başladı.

BAĞIMSIZ AKTÖR OLMAK

Peki, Türkiye'nin aktif dış politika uygulamaları dışarıdan nasıl algılanıyor?

Gerçekten çok güzel bir soru. Nedeni de; bizim kendimize bakışımızın ne anlam ifade ettiği önemli ama en az bunun kadar Türkiye Cumhuriyeti'nin dışarıdan nasıl algılandığı konusu da önemli. 2013'ten bu yana Türkiye'nin çok kapsamlı bir karalama kampanyasıyla ve bir algı operasyonu ile karşı karşıya kaldığını da söylemek gerekir ama buna rağmen şu anda Türkiye Cumhuriyeti devlet olarak, başındaki cumhurbaşkanı bir siyasetçi olarak dünyanın en saygın aktörleri arasında yer alıyor. İş birliği yapıyor demiyorum. Ötekileştiriliyor olsa da en fazla dikkate alınan, en fazla saygı duyulan, bir adım attığı zaman bütün dünyanın kulak kesildiği bir aktöre dönüşmüş durumda Türkiye. Bence bu çok önemli. "Türkiye artık var, Türkiye sahada veya masada bir tavır takındığı, bir adım attığı zaman bunun uluslararası siyasette bir karşılığı vardır" anlamına geliyor bu. 20-30 yıl önce Türkiye, ABD'deki bir ulusal televizyonda kaç dakika, daha doğrusu kaç saniye haber olabiliyordu? Şu anda dakikalarca oluyor. Düşünce kuruluşlarından devlet kurumlarına kadar birçok yapı Türkiye merkezli araştırma yapma ihtiyacı hissediyor. Tabii ki dediğim gibi keşke bunların çoğu olumsuz olmasa ama bana göre bu bağımsız bir aktör olarak ortaya çıkmanın sonucudur.

TÜRKİYE PASTADAN PAY İSTİYOR

Türkiye'nin bağımsız aktör olarak ortaya çıkması veya çıkma çabası Avrupa, ABD ve Rusya'ya neden rahatsız ediyor?

Çok basit bir açıklaması var bu sorunun. Dünyada siyasi, diplomatik, ekonomik, kültürel bir pasta var. Bu pasta daha önce 2 aktör tarafından paylaşılıyordu genel manada. İkinci dünya savaşı sonrasında dünya Sovyetler Birliği ve ABD tarafından bölünmüştü. Çok ilginçtir mesela, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD ile Sovyetler Birliği arasında Yüzdeler Anlaşması olarak bilinen bir anlaşma var. Avrupa'nın hangi devleti yüzde kaç oranında ABD'de kalacak, yüzde kaç oranında Sovyetler Birliği'nde kalacak. Düşünsenize kendi aranızda dünyayı bölüyorsunuz. Oradaki bütün siyasal, ekonomik, kültürel vesaire imkanları bölüşüyorsunuz. Mesela bu küresel pastadan pay kapma iddiasında olan İslam dünyası içerisinde çıkmış bir aktör yok. Türkiye'yi asıl ötekileştiren konuların başında da bu geliyor. Bizim AB başta olmak üzere pek çok kurumla yaşadığımız sorunun kaynağı da budur. Çünkü Türkiye bu pastadan pay istemeye başladı.

ALTINI ÇİZEREK İFADE ETMEK İSTİYORUM; TÜRKİYE'NİN BÜTÜN BU HAMLELERİ ASLINDA BİR ÖZERKLİK ARAYIŞININ SONUCUDUR. ARTIK TÜRKİYE BİR ŞEKİLDE SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE KENDİSİNİ BAŞKA BİR AKTÖRLER İFADE EDEN, TABİRİ CAİZSE O DEVLETLERİN HER ATTIKLARI TWEET'İ RETWEET EDEN BİR DEVLET DEĞİL.

Türkiye kendi etkinlik alanını arttırdıkça bir şekilde birisinin ayağına basmak zorunda kalıyor. Diyelim ki Suriye'de etkili olmaya çalışmanız, Suriye'de geleneksel olarak etkili olan bir aktörün etkisini azaltmak demektir. Libya'da izlenen politika kimin hoşuna gitmez? Libya'da etkili olmak isteyen tüm aktörlerin. Siz bağımsız bir aktör olarak uluslararası alandaki etkinliğinizi arttırdıkça, inisiyatif aldıkça, geleneksel olarak güne kadar orada emperyalist veya başka bir kavramla ifade edebileceğiniz şekilde varlığını devam ettiren aktörlerin alanına girmiş oluyorsunuz. Yeni bir aktör olarak şu anda Ankara, tek başına olabilir ama yarın öbür gün tek başına kalmayabilir. Bir blok ortaya çıkabilir.

Ankara Libya'daki politikasında yalnız mı?

Ben tek başına olduğuna inanmıyorum. Türkiye artık dış politikasını kompartımanlara ayırarak yürütmeyi öğrendi. Mesela Kırım konusunda Rusya Federasyonu'nun ilhakını tanımlıyor. Bu konuda daha çok Avrupalı devletlerle, ABD'yle ve Ukrayna hükümetiyle iş birliği yaparak tavır sergiliyor. Net bir şekilde Dağlık Karabağ'daki Ermeni işgalini tanımlıyor ve Rusya'yla karşı karşıya geliyor. Türkiye güneyde ise daha çok Ruslarla iş birliği yapıyor terör örgütü YPG'nin etkin olduğu alanlarda. Rusya açıkça Türkiye'nin oradaki kaygılarını anladığını, paylaştığını ve YPG'yi kendi sınırından uzaklaştırma hakkına sahip olduğunu söylüyor. Burada daha çok Türkiye ile ABD karşı karşıya geldi, geçtiğimiz 2-3 yıl boyunca. Ama İdlib'de her ne kadar biz Rusya ile diyalog içerisinde bulunuyor olsak da Türkiye orada daha çok batılı ülkelerle iş birliği içerisinde; istediğimiz düzeyde olmasa bile.

ÇEŞİTLENDİRME SİYASETİ

Dış politikada kompartımanlara ayırarak ilişkileri yürütmek bir yöntem olarak kullanılıyor. Bunun riskleri nelerdir?

SETA Dış
Politika
Araştırmaları
Direktörü Prof.
Dr. Muhittin
Ataman,
Kriter Yayın
Koordinatörü
Doç. Dr.
Yusuf Özkır'a
konuştu.

Kompartımanlara ayırmayı iki farklı bağlamda değerlendirmek lazımdır. Bir devlet düzleminde bunu yapmak mümkün, kriz merkezi olarak düşündüğümüzde; A devletiyle karşı karşıya geldiğiniz bir noktada B devletiyle iş birliği geliştirmeniz demek. Dolayısıyla birinci düzlem devletlerarası düzlemdir. Bir devletle gerginlik yaşadığınızda o konuda başka bir devletle iş birliği yapabilmek demektir. Birincisi ulusal düzey iken ikincisi uluslararası düzeyde kompartımanlara ayırmadır. Mesela Türkiye'nin Sisi ile ilişkileri veya İsrail ile ilişkileri siyasetten kopuk durumda ama iki taraf da ekonomik ilişkilerini devam ettiriyor. Siyaseten kavga ettiğimiz devletlerle biz ekonomik ilişkileri sürdürmeyi bir şekilde öğrendik.

En önemli örneklerden biri de İran'dır. Pek çok konuda sorunlarımız var ama İran'ın siyaseten yaptırımlara maruz kalmasını istemiyoruz. O noktada Amerikan

İslam dünyası içerisinde küresel pastadan pay kapma iddiasında olarak çıkmış bir aktör yok. Türkiye'yi asıl ötekileştiren konuların başında da bu geliyor. AB başta olmak üzere pek çok kurumla yaşadığımız sorunun kaynağı budur. Çünkü Türkiye bu pastadan pay istemeye başladı.

siyasetine karşı çıkan bir Türkiye var. Ancak İran'ın Suriye'de, Irak'ta, Yemen'de izlediği siyaseti hiçbir şekilde tasvip etmiyor Türkiye. Türkiye'nin bölgesel bir bağlamda İran'a karşı çıkarken küresel bağlamda destek çıktığını görüyoruz. Ayrıca ekonomik ve kültürel ilişkilerde de iş birliği yapmayı önceliyor. Dolayısıyla kompartımanlaştırma siyaseti ile hem uluslararası hem ulusal düzeyde Türkiye'nin kendi bağımlılığını dağıtmaya başladığını, ilişkilerini çeşitlendirdiğini görüyoruz. Bu nedenle son zamanlardaki çok boyutlu Türk dış politikasını bu kavram üzerinden açıklamaya çalışıyoruz. Mesela Türkiye'nin doğalgazda Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma çabası da bu siyasetin bir sonucu olarak okunmalı. Katar, Cezayir, Libya, Azerbaycan ve Türkmenistan gibi ülkelere yönelerek çeşitlendirme siyaseti ile Rusya'ya doğalgazda olan yüzde 50 oranındaki bağımlılığını azaltmaya çalışıyor.

“YA HEP YA HIÇ” SÖYLEMİ BİTTİ

Türkiye, kültürel ve zihinsel olarak bu çok kompartımanlı ilişkileri yürütecek sürece hazır mı?

Bana göre biz bunu öğrenmeye başladık. Devlet öğrendi, bence toplum da öğrenmeye başladı. Türkiye “ya hep ya hiç” söylemini terk ederek tepki vermeyi öğrendi. Bu çok önemlidir. Eskiden bir konuda en ufak bir kriz ortaya çıktığında “kepenkleri indirme” siyaseti izledik. Artık devlet ve toplum olarak karşı tarafta etkisini hissettirecek daha hesaplı, ras-yonel ve odaklı tepkiler ortaya konuluyor.

Mesela; Türkiye, Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti'yle yaptığı Deniz Yetki Alanı Sınırlandırması Anlaşması ile Yunanistan aleyhinde hem Mısır'ın hem de İsrail'in kafasını karıştırdı. Çünkü Türkiye'nin savunduğu uluslararası hukuk ilkeleri üzerinden İsrail de Mısır da daha fazla deniz yetki alanına sahip oluyor ve Türkiye dolaylı olarak bunu onlara sunuyor. Yani Türkiye, dengeleri kendi lehine değiştirme adına önemli bir adımı atmış oldu.

Türkiye, Suriye'nin İdlib bölgesine yönelik resmi ve gayri resmi aktörler üzerinden insani diplomasi merkezli bir siyaset izliyor. Bir yandan yerinden edilen 500 bine yakın Suriyelinin bu kış şartlarında dışarda, aç ve açıkta kalmamaları için seferber olurken diğer yandan Avrupalı devletleri "Daha fazla mülteciyi barındırma imkanım yok. Siz de zararlı çıkarsınız" mesajı vererek Rusya ve rejimin saldırılarının durdurulması konusunda kendi söylemini desteklemeye çağırıyor. Sahadaki dengeleri, mevcut durumu dikkate alarak neden Batılı devletlerin kendisini desteklemek zorunda kaldıklarını onlara gösteriyor ve bu da etkili oluyor.

SINIF ATLAMA SÜRECİ

Bu tarz bir dış politika ne tür riskler taşıyor?

Sadece Amerika ve Rusya değil bütün devletler bana göre bu kompartımanlaşma siyasetini izliyor. Türkiye bunu her yere teşmil etmiş durumda ve bu çeşitlendirmeyi ve kompartımanlara ayırmayı evrensel ölçekte uyguluyor. Ayrıca bağımlılığı kırmak adına çeşitlilik politikasının uygulanması olumlu bir şey, burada risk yok. Asıl risk; Rusya ve ABD gibi güç asimetrisine sahip olduğumuz devletlerle bu kompartımanlaştırma siyasetini izlemek hatta toptancı bir siyaset izlemektir. Türkiye bu riski nasıl ortadan kaldırıyor biliyor musunuz? Bu devletlerden herhangi birisi ile tek başına karşı karşıya kalmamaya çalışarak. Türkiye Batılı devletlerin kendisine yönelik bu ötekileştirici hatta şeytanlaştırma politikasına tek başına karşı koyamaz. Ne yapması lazım? Rusya ile beraber hareket ederek ancak bir güç dengeleme siyasetine girebilir. Mesela Rusya uçağını düşürme olayından sonra birdenbire kendimizi Rusya ile karşı karşıya gelen bir durumda gördük. Türkiye ne yaptı? NATO mekanizmasını ısrarla devreye sokmaya çalıştı. Tek başına Rusya'nın karşısında durmak istemedi. Kendisini NATO üyesi "Batı Avrupalı" bir devlet olarak Rusya'nın karşısında konumlandırmaya çalıştı.

**TAHRAN,
MOSKOVA,
BRÜKSEL VEYA
WASHINGTON
MERKEZLİ
ZİHİNLERİN
BANA GÖRE
SİYASETTEKİ
ETKİSİ SON
ZAMANLARDA
GİDEREK
AZALMAYA
BAŞLADI.
TÜRKİYE'DE
DIŞARIDAN
BESLENEN
ZİHİNLERİN
DE BİR
"MİLLİLEŞME"
TEMAYÜLÜNE
GİRDİĞİNİ
GÖRMEKTEYİZ.**

Türkiye denge siyasetini gütmek zorunda kalmayacağı bir güce sahip olabilir mi?

Bu sınıf atlamak demektir. Şu anda Türkiye bana göre sınıf atlama sürecinde. Türkiye net bir şekilde bölgesel bir güç ve aktör olduğunu dost-düşman bütün aleme göstermiştir. Sınıf atlama-dan kastım bu. Fakat küresel bir aktör, net bir aktörlük statüsünü elde etmek için biraz daha çaba sarf etmesi gerekiyor.

TÜRKİYE İÇE KAPANAMAZ

Türkiye'nin Libya'da ne işi var? Yani Libya'daki varlığının anlamı nedir?

Bu soru çok trajik bir sorudur. Tabii siz anlamlandırmak için bu soruyu soruyorsunuz ama bazıları sorgulamak için soruyor maa-lesef. "Bizim Suriye'de, Irak'ta, Libya'da ne işimiz var?" deyip sorgulayanlar var. Türkiye'nin artık içe kapanma lüksü yoktur. Kendi ayakları üstünde durabilmek için menfaatlerini azami düzeye çıkarmak için dışa açılmak zorundadır. Çünkü kapandığın zaman, neredeyse bütün devletler fırsat bulursa üzerine abanmayı bekliyor; FETÖ'yü, PKK'yı, İran'ı, Esed rejimini, Hafter'i kullanarak vesaire. Dolayısıyla böyle bir lüksü yok Türkiye'nin. "Türkiye neden Irak'ta ya da Suriye'de?" sorusuna, "Çünkü Suriye Türkiye'dir. Çünkü Irak Türkiye'dir" derim. Yani Türkiye'nin kendi menfaatlerini, Irak'ın, Suriye'nin menfaatlerinden ayırarak tanımlayamayız. Çünkü menfaat birliği söz konusu. Ciddi bir karşılıklı bağımlılık var. Oradaki olumlu ya da olumsuz bir gelişme Türkiye'yi doğrudan etkiliyor.

LIBYA'NIN İLK BAŞBAKANI

Bunların yanında Libya'ya bir parantez açmak lazım. Libya ile Türkiye ilişkileri çok özerk. Dört önemli kırılmadan bahse-deyim kısaca. Birincisi, Türkiye Osmanlı'nın son dönemi itibarıyla

söylüyorum; 1910'ların başlarında en parlak subaylarını Libya topraklarına gönderip oradaki halkı mobilize ederek İtalya'nın işgaline karşı savaşmış, savaştırmış bir devlettir. Enver Paşa, Mustafa Kemal Paşa, Refet Paşa, Nuri Paşa... Oraya bizzat o dönemin en parlak genç subayları gönderilmiş ve halk harekete geçirilerek bir nevi seferberlik süreci başlatılarak İtalya ile mücadele edilmiştir. Maalesef Balkan savaşları daha sonraki Birinci Dünya savaşı Libya'yı bizden koparmıştır.

İkincisi, Libya'da 1940'ların sonlarında Libya bağımsızlık sürecinde Türkiye'ye katılmayı savunan siyasal partiler kurulmuştur. Libya'da 1950'de bağımsızlık kararı çıkınca Kral İdris Türkiye'den bir bürokratin bakanlık ve başbakanlık yapması için talepte bulunmuştur. Türkiye'de valilik yapmış Sadullah Kuloğlu adlı Türk bürokrat Libya'nın ilk başbakanı olmuştur. Bu dünya tarihinde eşi benzeri pek görülmemiş bir şeydir. Türkiye'ye bu kadar güven duyan bir ülke yani. Daha sonraki dönemlerde de bu güven duygusu devam etmiş.

Üçüncüsü ise 80'lerde rahmetli Turgut Özal zamanında Türk iş insanları dünyaya açıldığı zaman ilk destinasyonlardan birisi Libya olmuştur. 80'lerden Kaddafi'nin düşüşüne kadar bu süreç devam etmiş. Ayrıca Kaddafi'nin Kıbrıs Barış Harekatı sırasındaki tutumu da bunlara eklenebilir. Bir ara yapılan kamuoyu yoklamalarında Türkiye yanlılığı yüzde 96'ya kadar çıkmıştı. Bu olağanüstü bir şeydir.

Şimdi "Türkiye'nin Libya'da ne işi var?" sorusunun cevaplarından bir tanesi bu tarihsel birikim ve müktesebattır. İkincisi ise 27 Kasım'da imzalanan deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmadır. Artık bizim için Libya, sadece Libya'dan ibaret değildir. Doğu Akdeniz denkleminde Türkiye'nin elini gerçekten güçlendiren bir ortak, müttefik, muhatap olarak duruyor. Bizim bunu böyle değerlendirmemiz lazım. BAE'nin, Suudi Arabistan'ın

ve Mısır'ın Türkiye'yi kuşatmak hatta boğma stratejisine mukabelede bulunmak için bizim Libya gibi bir aktöre şiddetle ihtiyacımız var.

BATI'YI RAHATSIZ EDİYOR

Bu süreçte hem Batı hem BAE ve Suudi Arabistan gibi ülkeler neden Türkiye'yi hedef alıyor?

Amerika'nın başında bulunduğu bir Batı hegemonyası hala var. Sorun şu, bugün onun karşısında, ona alternatif olabilecek bir blok yok. Bana göre bundan dolayı da Batının kafası gerçekten çok karışık. Askeri olarak mesela Batının ötekisi, NATO'nun ötekisi Rusya Federasyonu'dur. Fakat Rusya'nın bugün siyasal bir söylemi yok. Eskiden komünizm, sosyalizm söylemi vardı. Bugün Rusya'nın ideolojik bir söylemi bulunmuyor.

Ekonomik olarak Batının ötekisi ise Çin'dir. Bunu hepimiz biliyoruz. Askeri olarak da çok büyük bir güç ama askeri olarak Rusya'nın yerini henüz almış değil. Çin söz konusu olduğunda Batı uzun dönemli bir tehdit olarak görüyor ama yakın tehdit oluşturma noktasında ekonomik boyutu ön plana çıkıyor. Onun için hem Avrupa'yla hem ABD ile daha çok ekonomik temelli bir ilişki geliştiriyor. Kuşak ve Yol projesi bağlamında bütün Avrupa'yı ekonomik olarak kendine bağlamaya çalışan bir Çin var.

Peki, siyasal söylem olarak Batının karşısına çıkan veya bu hegemonyaya karşı çıkan aktör kim? Bana göre Türkiye. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın başlattığı bir söylem var; "Dünya beşten büyüktür". Bu başlı başına dünya'daki mevcut sistemin değişmesi veya dönüştürülmesi talebidir. Türkiye "Az gelişmiş devletlerin sesi" söylemi ile uluslararası sistemin daha kuşatıcı ve daha adil olmasını isteyen bir devlet olarak karşımızda bugün. BM'de temsil edilmeyenlerin sesi olmaya çalışan bir Türkiye var. Bu

siyasal söylem Türkiye çıkışlıdır fakat Hindistan'dan Avrupa'ya kadar her yerde belirli mahfillerde konuşulan, desteklenen bir söylemdir. Batı'yı en etkili, en somut bir şekilde eleştiren bir tek Türkiye. Bunun için doğal olarak ötekileştiriliyor.

Batı'daki Türkiye karşıtı algı operasyonlarının arkasında kimler var?

Bana göre hem Avrupa'da hem Amerika Birleşik Devletleri'nde bugün itibarıyla Türkiye karşıtı karama kampanyasının içerisinde yer alan ve destek sağlayan çok önemli üç aktör var. Bunların birincisi BAE ve Suudi Arabistan'dır. Finansal imkanlarını seferber ederek Türkiye karşıtı lobi faaliyeti yürütüyorlar. Amerika ve İsrail ile yakın ilişkilerde olan BAE, Türkiye'ye karşı konumlandırırmış kendini. Mesela *The New York Times*'ta eğer Türkiye karşıtı bir yazı yazılmışsa bugün itibarıyla yüzde 80-90 oranında bu Körfez'deki iki ülkenin parasıyla yazılmış bir makaledir. Ben o kanaatteyim, bu kadar net konuşabiliyorum.

İkincisi ise FETÖ'nün Batı'nın her tarafına dağılmış ve Türkiye'nin belli sırlarına, mahrem bilgilerine sahip olan örgüt üyeleridir. Bu insanlar sahip oldukları bilgileri bir şekilde Türkiye aleyhine olacak şekilde satılığa çıkarmış bulunmaktadırlar.

Üçüncüsü de, PKK ve ona müzahir olan aktörlerdir. Bir şekilde Avrupa'da ve Amerika'da özellikle sol odaklı tarafları harekete geçirerek Türkiye karşıtı kampanya yapıyorlar. Bir de geleneksel Ermeni, Rum ve Siyonist lobileri var. Bunu da dördüncü olarak ilave edebiliriz. Ama Siyonistler geleneksel olarak Türkiye karşıtı değiller, konjonktürel bir durum. Günümüzde Siyonist lobi de Türkiye karşıtı. Ama diğer ikisi ile beraber yine hareket ettikleri için Amerikan Meclisi'nde hem Senato'da hem Temsilciler Meclisi'nde büyük oy çoğunluğu ile Türkiye karşıtı kararlar alınabiliyor.

Türkiye bana göre sınıf atlama sürecinde. Türkiye net bir şekilde bölgesel bir güç ve aktör olduğunu dost-düşman bütün aleme göstermiştir. Fakat küresel bir aktör, net bir aktörlük statüsünü elde etmek için biraz daha çaba sarf etmesi gerekiyor.

Öteden beri “Türkiye karşıtı her taşın altından İsrail ya da Siyonistler çıkıyor” diye bir söylem var. Şimdi de BAE çıkmaya başladı. BAE burada aktör mü, taşeron mu?

Hem taşeron hem bağımsız aktör bana göre. BAE’nin birkaç özelliği var. Birincisi, bugün itibarıyla ilişkilerini İsrail ile birlikte tanımlayan ve İsrail’in istediği şekilde bölgesel projeksiyonunu geliştiren bir devlet. BAE, Suudi Arabistan, Mısır ve İsrail; bu dört aktör bir bölgesel projeksiyon peşinde koşuyorlar. Bunlardan biri antidemokratik güçlerin iktidarının sağlanmasıdır. Yani halkın iradesine dayalı bir yönetimin başa gelmemesi lazım. Onun için Libya ve Mısır’daki müdahaleler gibi hiçbir devletin böyle bir süreci başarıyla sürdürmesine müsaade edilmemesi amacı var. Bununla da irtibatlı ikinci unsur ise bölgedeki hiçbir Arap ülkesinde veya diğer ülkelerde İslami duyarlılığa sahip grupların ya da siyasal aktörlerin iktidarı ele geçirmesine izin verilmemesi. Burada bir anti İslami bir duruş söz konusu maalesef. Diyeceksiniz ki, “Bunlar Müslüman ülke değiller mi?” Evet ülke Müslüman ama rejimler nasıl onu bilmiyorum. Bunu okuyucuların takdirine bırakıyorum.

Bundan dolayı da İhvan-ı Müslim’i ve ona yakın duran bütün hareketleri terör örgütü olarak yaftalamaya başladılar. Silah kullanmayı reddeden grupları ve hareketleri terörist örgüt olarak ilan ettiler. Öbür tarafta kendilerini destekleyen Medhali Selefilik gibi aşırı grupları ve sekülerleşmeyi desteklemeye başladılar. BAE zaten buna başlamıştı. Mesela şu an Suudi Arabistan’da ciddi bir sekülerleşme siyaseti izleniyor. Dolayısıyla bunun karşısına çıkabilecek en muhtemel aktör kim? Türkiye. Bir İran karşıtlığı da var, onu da araçsallaştırıyorlar ama İran hiçbir zaman Türkiye’nin oynayacağı potansiyel güce ve kapasiteye sahip değil. Sünni dünyasında Türkiye’nin temsil ettiği bir projeksiyon var. Serbest ticaret alanları oluşturabilme

kapasitesi var. Milli iradeye dayalı siyasal sistemi var. Bunlar diğer toplumları da etkiliyor. Bu anlayış BAE’nin ve Suudi Arabistan’ın istediğinin çok ötesinde bir yaklaşım. Buna engel olmak için Türkiye karşıtı siyaset izliyorlar.

CAYDIRICI GÜÇ

Türkiye’nin Libya’ya desteğinin pozitif sonuçları, önümüzdeki süreçte bu coğrafyada yaşanan diğer karışıklıklara bir örnek teşkil edebilir mi?

Türkiye’nin içinde bulunduğu bölgede Türkiye’ye rağmen bir oyun oynanamayacağı, bir kurgu kurgulanamayacağı artık net bir şekilde ortada. Bu konuda ilk örnek Katar krizidir. 2017’de ABD Başkanı Trump’ın isteği üzerine Katar’a karşı uygulanan abluka ve yaptırımlara karşı Türkiye, gönderdiği askeri birlik, mühimmat ve kargo uçakları dolusu gıda ürünleri ile Katar’ın boyun eğmesine engel oldu. İkinci örnek ise Barzani’nin bağımsızlık referandumudur. Batılı devletlerin konjonktürel olarak kısmen uzak kaldığı ama genel manada destek verdikleri bir referandum vardı. O referandumun boşa çıkma nedeni de Türkiye’nin yine İran’la beraber gösterdiği tepkiydi. Türkiye’nin istemediği bir adımın atılmayacağı gösterildi.

Suriye ve Libya örnekleri ise daha farklıdır. Bizzat askeri müdahalelerle, caydırıcı gücünü sahaya yansıtarak Türkiye’nin isteğinin ötesinde bir durumun gerçekleşmesine izin vermeyeceğini ortaya koydu. Özetle, Türkiye kendisine karşı kurgulanan oyunları bozma gücüne sahip olduğunu ve Türkiye kendi menfaatlerini bölgede azami düzeye çıkarma noktasında inisiyatifler almaya başladığını gösterdi. Türkiye’nin asker gönderme kararı olarak Libya’ya müdahalesi önemli bir inisiyatif. Ben bu dört örneğin de gelecek projeksiyonlarda bize bir örneklik oluşturduğunu ve Türkiye’nin davranış kalıbını göstermeye başladığını düşünüyorum. Türkiye

artık menfaatleri doğrultusunda kendi sınırları ötesinde eylemlerde bulunacak bir aktöre dönüşmüştür. Türkiye bana göre bunu “kontrollü” bir şekilde kullanmaya devam edecektir.

GROZNI MODELİ

Şu an İdlib’de ne yaşanıyor? Orada yaşananların tanımlanması için kullanılan Grozni Modeli nedir?

İdlib’de yaşananlar aslında kelimenin tam anlamıyla korkunç bir insanlık dramı. Yüzbinlerce insanın bu kış şartlarında evinden barkından edildiği, açlıkla, soğukla, hastalıkla yetmedi bombalarla karşı karşıya kaldığı bir ortam söz konusu. Maalesef bu insani drama duyarlı olan neredeyse dünyada etkili bir aktör yok Türkiye haricinde. Arap dünyası neredeyse sağır kesilmiş. Batılılar da zaten duyarsız. Grozni Modeli, siyasal bir amaç doğrultusunda harekete geçen devletin hiçbir kırmızı çizgi dikkate almadan -insan hakları ihlalleri, sivil ölümleri ve benzeri çocuk, yaşlı- amacına ulaşması için askeri güç kullanmayı ifade eder. Ama nerede? Meskun mahalde. Yani bütün şehri yerle bir eder, gereğini yapar ve çıkar. Bunu en iyi yapan ülke maalesef Rusya’dır. Rusya’nın desteklediği Esed rejiminin Halep’te yaptıkları buna örnektir.

İdlib’de muhalefet topraksızlaştırılmaya çalışılıyor Rusya, İran ve Esed rejimi tarafından. Başlangıçta Suriye topraklarının yarısından fazlasını kontrol eden Suriye muhalefeti şu anda İdlib bölgesine sıkışmış durumda. Evet aralarında HTŞ gibi radikal unsurlar da var ama üç buçuk dört milyona yakın sivil var. Muhalefeti bu saldırılarda hem sahadan hem masadan silmeye çalışıyorlar. İdlib konusunda Rusya’nın ve Esed rejiminin bu siyasetini devam ettireceğini düşünüyorum. Bu kadar çok dış aktörün müdahil olduğu bir İdlib krizinin çok kısa bir süre içerisinde çözüme kavuşturulması ihtimali zor.

Artık bizim için Libya, sadece Libya’dan ibaret değildir. Doğu Akdeniz denkleminde Türkiye’nin elini gerçekten güçlendiren bir müttefiktir. BAE’nin, Suudi Arabistan’ın ve Mısır’ın Türkiye’yi kuşatma hatta boğma stratejisine mukabelede bulunmak için bizim Libya gibi bir aktöre şiddetle ihtiyacımız var.